

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

ЛПІЧ ОКСАНА АНАТОЛІВНА

УДК 658.5:621:331.102.344

**УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМ КАПІТАЛОМ МАШИНОБУДІВНИХ
ПІДПРИЄМСТВ**

**Спеціальність: 08.00.04. – Економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)**

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

Львів – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі менеджменту та міжнародного підприємництва Національного університету «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
КУЗЬМІН ОЛЕГ ЄВГЕНОВИЧ,
Національний університет «Львівська політехніка»,
директор навчально-наукового інституту економіки і менеджменту.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
КЕНДЮХОВ ОЛЕКСАНДР ВОЛОДИМИРОВИЧ,
Донецький національний технічний університет, завідувач
кафедри стратегічного управління економічним розвитком

кандидат економічних наук **ДМИТРІВ КАТЕРИНА ІВАНІВНА**, ПАТ «УКРТРАНСГАЗ», філія «Управління «Укргазтехзв'язок», провідний інженер центру знань

Захист відбудеться «31» березня 2014 року о 15:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.052.03 у Національному університеті «Львівська політехніка» (за адресою: 79013, м. Львів, вул. С.Бандери, 12, 4 корпус, ауд.209-А).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету «Львівська політехніка» (за адресою: 79013, м. Львів, вул. Професорська, 1).

Автореферат розісланий «24» лютого 2014 р.

Учений секретар
спеціалізованої
вченої ради, к.е.н., доцент

Завербний А.С.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Розвиток постіндустріального суспільства та глобалізаційні процеси національної економіки вимагають від машинобудівних підприємств змін в пріоритетах господарювання: від діяльності основою якої є матеріальні активи, до моделі економічного зростання, що ґрунтується на використанні людського інтелекту та нематеріального складника. Інтелектуальний капітал, як комерціалізований результат знань стає основним важелем економічної результативності суб'єктів підприємницької діяльності, створює додаткові переваги в технології, техніці, виробництві, дозволяє збільшувати сегмент ринку, отримувати унікальні конкурентні переваги. Задля продуктивного функціонування інтелектуального капіталу важливим є розв'язання завдань щодо ефективного управління ним через якісно сформований інструментарій, що дозволить комплексно розвинути всі напрями інтелектуальної діяльності та максимізувати ринкову вартість підприємства в довгостроковому періоді.

Внесок у проблематику формування і розвитку інтелектуальних активів висвітлено в роботах І. Алексєєва, Л. Антонюк, В. Базилевича, Г. Беккера, О. Бутнік-Сіверського, В. Врублевського, Е. Брукінг, Н. Гавкалова, В. Гейця, Н. Голікової-Тінтулової, О. Грішної, Б. Генкін, В. Гойло, І. Журавльова, В. Іноземцева, А. Колота, Дж. Коулмана, Є. Крикавського, Л. Лісогор, Б. Леонтєва, Н. Маркова, Б. Мільнера, О. Новікова, Л. Прусака, Ж. Поплавської, Б. Саліхова, П. Саллівана, У. Садової, К. Свейбі, М. Семікіна, Т. Стюарта, В. Супрун, О. Тоффлера, Ф. Уебстера, Л. Федулової, В. Черненко, А. Чухно, Н. Чухрай, Л. Шаульської та інших учених.

Аналізування та оцінювання інтелектуальних активів досліджували Н. Білоус, К. Дмитрів, А. Загородній, В. Зінов, Л. Едвінссон, В. Козик, А. Козирєв, М. Мелоун, О. Мельник, О. Минченкова, Й. Петрович, Б. Скворцов, Н. Шпак та інші. Планування та управління інтелектуальним капіталом розглянуто в роботах С. Вовканича, Н. Бонтіса, Т. Гусаковської, В. Дресвянникова, О. Кендюхова, С. Клімова, О. Кузьміна, Л. Лукичової, М. Мариничевої, І. Мойсеєнко, В. Петренко, П. Перерви, В. Чана та інших науковців.

Водночас, на сьогодні залишаються не розв'язані питання теоретичного та прикладного характеру: дискусійним залишається тлумачення поняття «інтелектуальний капітал», переважає вибірково-фрагментарний характер його оцінювання й аналізування, потребує розвитку процес управління ним. Означене актуалізує тему дисертаційної роботи й, відповідно, окреслює її мету, завдання, структуру.

Зв'язок роботи із науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційної роботи відповідає науковому напрямку кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва Національного університету «Львівська політехніка» «Проблеми менеджменту і міжнародної економічної діяльності» (номер державної реєстрації 0108U004264). Матеріали роботи використано при розробленні держбюджетної теми «Методологія та інструментарій процесійно-структурованого менеджменту» (номер державної реєстрації 0111U001215, Наказ Міністерства освіти і науки України № 1177 від 30.11.2010 р.), при написанні розділу 3 «Розроблення інструментарію процесійно-структурованого менеджменту». Автором було сформовано консоціативний метод управління інтелектуальним капіталом

підприємств як інструмент оптимізування управлінських рішень процесійно-структурованого менеджменту.

Окремі положення дисертації виконано згідно наукового напряму кафедри економіки та безпеки підприємства Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Матеріали дисертаційної роботи використано у межах держбюджетної теми «Моніторинг стану інноваційного розвитку суб'єктів господарювання та визначення пріоритетів інвестиційно-інноваційної політики в умовах обмежених фінансових ресурсів» (номер державної реєстрації 0111U002145). Автор дослідила вплив інтелектуального капіталу на інноваційний складник діяльності підприємства. У межах госпрозрахункової теми «Організація маркетингових досліджень ринку інтелектуальних продуктів та потреб споживачів у них з метою прийняття ефективних управлінських рішень» (номер реєстрації 1613 У.07.Ф) дисертант сформуvala комплексний метод оцінювання величини інтелектуального капіталу підприємств.

Мета й завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розвиток теоретичних положення та розроблення прикладних рекомендації щодо управління інтелектуальним капіталом машинобудівних підприємств. Для досягнення мети дослідження потрібно розв'язати такі завдання:

- уточнити сутність поняття «інтелектуальний капітал підприємства» на основі узагальнення підходів до його визначення;
- доповнити класифікацію інтелектуального капіталу підприємств;
- удосконалити метод аналізування інтелектуального капіталу машинобудівних підприємств;
- розробити консоціативний метод планування інтелектуального капіталу машинобудівних підприємств;
- сформуvати рекомендації щодо організування інтелектуального капіталу машинобудівних підприємств;
- удосконалити інструментарій контролювання інтелектуального капіталу машинобудівних підприємств;
- сформуvати модель оцінювання ефективності управління інтелектуальним капіталом машинобудівних підприємств.

Об'єктом дослідження є процес управління інтелектуальним капіталом машинобудівних підприємств.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні та методико-прикладні положення з управління інтелектуальним капіталом машинобудівних авіаремонтних підприємств.

Методи дослідження. Для досягнення мети й розв'язання поставлених завдань у роботі використано такі методи: історико-науковий – для виявлення тенденцій подальшого розвитку інтелектуального капіталу (підр. 1.1); синтезу – для уточнення поняття «інтелектуальний капітал підприємств (підр. 1.1); структурно-порівняльного аналізу – для визначення місця інтелектуального капіталу в сукупності синонімічних понять, його зв'язку з економічними категоріями та поняттями (підр. 1.2); полівидової систематизації – при доповненні класифікації інтелектуального капіталу підприємств (підр. 1.1); полікритеріального синтезу – при оцінюванні величини інтелектуального капіталу підприємств (підр. 2.1); анкетування – для визначення вартості корпоративної культури підприємств;

порівняння, економіко-статистичного аналізу – для аналізування стану інтелектуального капіталу підприємств (підр 2.3); узагальнення – при дослідженні підходів до управління інтелектуальним капіталом підприємств (підр. 1.2); структурно-системного підходу – при побудові системи управління інтелектуальним капіталом підприємств (підр. 1.3); ієрархізації – при дослідженні рівнів управління інтелектуальним капіталом підприємств (підр. 1.3); зведення, групування, економіко-статистичного аналізу – при формуванні показників планування інтелектуального капіталу підприємств (підр. 3.1); сходження від абстрактного до конкретного – під час дослідження процесу управління (підр. 3.1 та підр. 3.2); економіко-математичного моделювання – при визначенні рівня економічної ефективності процесу управління інтелектуальним капіталом підприємств (підр. 3.3).

Теоретична й інформаційна основа дослідження – положення економічної теорії, роботи науковців у сфері формування й розвитку інтелектуального капіталу підприємств, статистичні матеріали Державного комітету статистики України, нормативно-правові акти органів державної влади та місцевого самоврядування, звітність машинобудівних авіаремонтних підприємств і матеріали власних досліджень.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у такому:

вперше:

- розроблено консолідований метод планування інтелектуального капіталу, який ґрунтується на формуванні відповідної стратегії («інтеграції», «корпоратизації», «імітації»), системі показників (стратегічного і поточного характеру) й комплексу заходів розвитку навчальної, наукової, інноваційної, інформаційної сфер, що уможливорює сталий прогрес інтелектуальної діяльності машинобудівних підприємств і забезпечує унікальні конкурентні переваги, що засновані на створенні та використанні інтелектуальних ресурсів та продуктів, а також гармонізує процес управління машинобудівними підприємствами;

удосконалено:

- метод аналізування інтелектуального капіталу машинобудівних підприємств, який відрізняється від інших оцінюванням інтелектуальної діяльності навчально-науково-виробничого комплексу, в якому вони функціонують, критеріальним апаратом, що дає змогу визначити величину інтелектуального капіталу та ранжувати машинобудівні підприємства відповідно до його стану задля виявлення слабких позицій його функціонування і підвищення економічної обґрунтованості управлінських рішень;

- модель оцінювання рівня економічної ефективності управління інтелектуальним капіталом машинобудівних підприємств, відмінність якої полягає у встановленні взаємозалежності між результатами інтелектуальної діяльності та рентабельністю його активів задля визначення раціональності управління ним;

- положення з організування інтелектуального капіталу машинобудівних підприємств, які відрізняються дуалістичним підпорядкуванням працівників й формуванням договірних правовідносин із суб'єктами ділового середовища, що складають інфраструктуру інтелектуальної діяльності з метою координування інтересів груп впливу й об'єднання ресурсів для спільного створення інтелектуальних продуктів;

- інструментарій контролювання інтелектуального капіталу підприємств, який, на відміну від діючого, ґрунтується на системі відносних показників що оцінюють

якість знань, продуктивність й рентабельність інтелектуальної діяльності і дають можливість визначити рівень досягнення цілей його формування і розвитку на машинобудівних підприємствах;

набули подальшого розвитку:

- поняття «інтелектуальний капітал підприємства» яке, на відміну від наявних, синтезує ціннісний і вартісний підходи до визначення його сутності, розкриває змістове наповнення й тлумачить потребу його подальшого становлення на підприємствах машинобудування;

- класифікація інтелектуального капіталу підприємств, яка, на противагу наявним, включає такі ознаки: за результатами інтелектуальної діяльності (інтелект персоналу, інтелектуальні ресурси, продукти інтелектуальної діяльності), за видами інтелектуальної діяльності (той, що формується і розвивається під час навчального, наукового, інноваційного та інформаційного процесу), що є передумовою планування сфер впливу, які сприяють продуктивному управлінню інтелектуальним капіталом машинобудівних підприємств.

Практичне значення отриманих результатів полягає в розробленні методико-прикладних положень управління інтелектуальним капіталом машинобудівних підприємств з метою отримання додаткових економічних переваг.

Отримані результати дисертаційної роботи впроваджені у діяльність таких машинобудівних підприємств: ДП Луцький авіаційний ремонтний завод "Мотор" (довідка № 1-58 / 1888 / ВК від 05.11.2013), Державне підприємство Львівський державний авіаційно-ремонтний завод (довідка № 14/ 1 /15 від 14.01.14), Державне підприємство Запорізький державний авіаційний ремонтний завод "МіГремонт" (довідка № 74 / 1748 / НР від 02.11.2013)

Основні положення дисертації використано у навчальному процесі Національного університету «Львівська політехніка» під час викладання навчальних дисциплін «Інтелектуальна власність» (для студентів спеціальності 8.03050401 – Економіка підприємства галузі знань 0305 – Економіка та підприємництво, довідка № 67-01-17112 від 06.11.2013) та Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки при викладанні дисциплін «Менеджмент» (для студентів напряму підготовки 6.030601 - Менеджмент галузі знань 0306 – Менеджмент і адміністрування); «Економіка підприємства» (для студентів напряму підготовки 6.030509 – Облік і аудит, 6.030508 – Фінанси і кредит, 6.030504 – Економіка підприємства галузі знань 0305 - Економіка та підприємництво); «Інтелектуальна власність» (для студентів спеціальності 8.03050401 – Економіка підприємства галузі знань 0305 – Економіка та підприємництво, довідка № 4 / 3931 від 04.11.2013).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою роботою автора. З наукових робіт, опублікованих у співавторстві, використано лише ті положення, які є результатом власного дослідження.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційної роботи розглянуто та схвалено на таких науково-практичних конференціях: «Актуальні проблеми і перспективи розвитку економіки України» (листопад 2009, 2010, 2011, 2012, 2013 рр., м. Луцьк); «Перспективи розвитку економіки України: теорія, методологія, практика» (травень 2010, 2011, 2012, 2013 рр., м. Луцьк); «Актуальні питання теорії та практики менеджменту» (березень 2011 р., м. Луганськ), «Капіталізація підприємств та фінансових організацій: теорія і практика (травень

2011 р., м. Донецьк), «Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства» (квітень 2012 р., м. Львів); «Гармонізація законодавства України з питань інтелектуальної власності щодо законодавства Європейського союзу» (вересень 2013 р., м. Маріуполь); «Економічні механізми стимулювання соціально-економічного розвитку» (листопад 2013 р., м. Ужгород); «Національні моделі економічних систем: формування, управління, трансформації» (грудень 2013 р., м. Херсон); наукових семінарах кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва Національного університету «Львівська політехніка» (березень 2012 р., квітень, жовтень 2013 р., м. Львів).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 19 наукових праць, з яких 1 монографія, 9 статей у наукових фахових виданнях України, 2 статті із загального переліку публікацій представлено у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз і наукових періодичних видань іноземних держав, 9 тез доповідей науково-практичних конференцій. Загальний обсяг публікацій 7,37 д. а., з яких особисто авторові належить 6,53 д. а.

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 311 сторінок, у тому числі основний зміст роботи викладено на 200 сторінках. Робота містить 33 таблиці, 30 рисунків, 38 додатків, список використаних джерел із 282 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження; представлено наукову новизну й практичне значення отриманих результатів; вказано особистий внесок здобувача та наведено дані про апробацію результатів дослідження, публікації за темою роботи, її структуру та обсяг.

У **першому розділі** «Теоретичні та прикладні положення управління інтелектуальним капіталом машинобудівних підприємств» висвітлено сутнісні характеристики інтелектуального капіталу підприємств, особливості, наукові підходи й концептуальні засади управління ним.

Узагальнення результатів наукових досліджень дає змогу виокремити й згрупувати такі підходи до визначення сутності інтелектуального капіталу підприємств: вартісний, який визначає інтелектуальний капітал (ІК) як вартість, що приносить додаткову вартість у разі його використання в процесі інтелектуальної діяльності; ціннісний, що передбачає задоволення потреб підприємств через введені у відтворювальний процес інтелектуальні блага. У рамках ціннісного підходу інтелектуальний капітал розглядається як ресурс, необхідне джерело інвестування, цільове використання якого в господарській діяльності організації, забезпечує її інноваційний розвиток і підвищення ефективності функціонування; продукт, який має споживчу цінність, використовується та реалізується як товар на ринку продуктів інтелектуальної діяльності. Поєднуючи означені підходи, пропонуємо трактувати інтелектуальний капітал підприємства як вартість нагромадженого запасу інтелекту (творчості) та його продуктів (власних або придбаних), які можуть бути використані та (або) використовуються в процесі виробництва (матеріальному

та (або) нематеріальному) для отримання додаткових економічних вигод та (або) задоволення суспільних та особистих потреб.

Для ефективного формування інтелектуального капіталу підприємств його доповнено такими класифікаційними ознаками: за результатами інтелектуальної діяльності (інтелект персоналу, здатність працівників пізнавати і ефективно розв'язувати проблеми, зокрема, під час оволодіння новим комплексом завдань організації; інтелектуальні ресурси – основні елементи виробничого потенціалу, які є в розпорядженні організації і які можуть бути залучені та залучаються для формування та розвитку інтелектуального капіталу; продукти інтелектуальної діяльності, речові або інтелектуальні результати людської праці); за видами інтелектуальної діяльності (виокремлюємо інтелектуальний капітал, який формується в процесі навчальної діяльності – системи навчально-виховного процесу, в основі якої закладено органічну єдність і взаємозв'язок викладання і учіння та формування інтелекту персоналу; наукової діяльності – процесу фундаментальних або прикладних наукових досліджень зафіксованих на носіях наукової інформації у формі звіту, наукової роботи, наукової доповіді, повідомлення про науково-дослідну роботу, монографічного дослідження, наукового відкриття тощо; інноваційної діяльності, яка спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг; інформаційної діяльності – залучення інтелекту персоналу, ресурсів та продуктів інтелектуальної діяльності із зовнішнього середовища. Наведена класифікація дає змогу розвинути теоретичні положення процесу управління інтелектуальним капіталом підприємств.

Аналізування наукових підходів до управління інтелектуальним капіталом дає можливість виокремити найбільш вагомі з них. За умови застосування системного підходу, інтелектуальний капітал підприємства розглядаємо як відкриту систему організації, на вході до якої споживаються інтелект персоналу та інтелектуальні ресурси, а виходом є продукти інтелектуальної діяльності. Процесний підхід передбачає реалізацію конкретної функції – управління інтелектуальним капіталом підприємства: формування методів менеджменту, створення способів їх трансформації в управлінські рішення тощо.

Концептуальну основу системи управління інтелектуальним капіталом складають поняття, підходи й особливості його формування та розвитку. Управління ним відбувається через принципи, загальні функції, методи та управлінські рішення, що виступають вихідними положеннями побудови такої системи, враховують ієрархічні рівні підприємства й варіанти взаємодії з суб'єктами зовнішнього та внутрішнього середовища при формуванні та розвитку інтелекту персоналу та його трансформації в продукти інтелектуальної діяльності (рис.1).

Проведені дослідження засвідчують, що в результаті розвитку навчальної діяльності працівник опановує знання, які роблять його компетентним у сфері діяльності підприємства; розвиток наукової та інноваційної діяльності підприємства сприяє розробленню і впровадженню у виробництво прогресивних технологій та інших об'єктів інтелектуальної власності. Своєчасне отримання необхідної інформації сприяє адекватній реакції підприємств на зміни середовища.

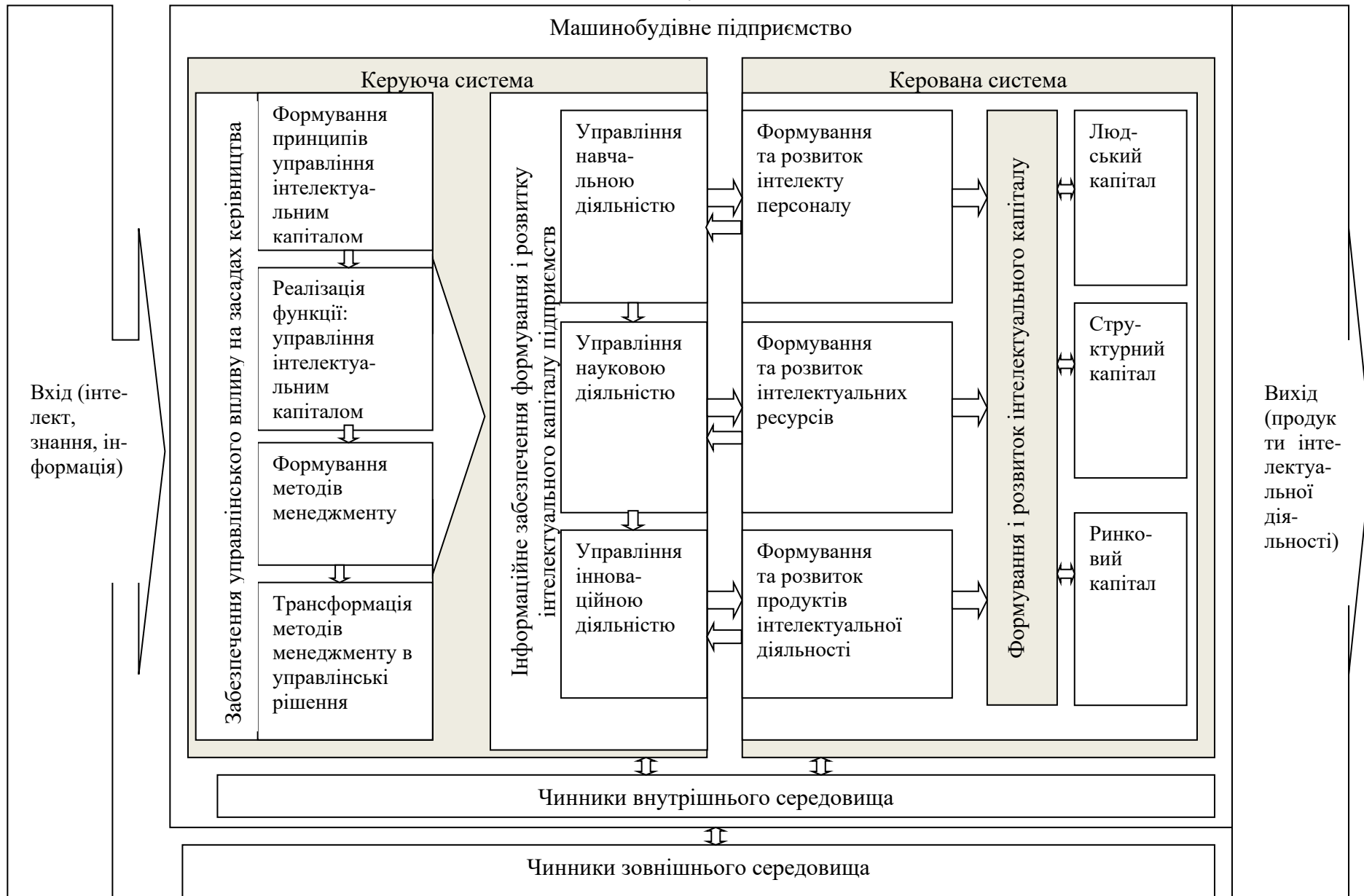


Рис. 1. Система управління інтелектуальним капіталом підприємства

Примітка: сформовано автором.

Проведені дослідження засвідчують, що в результаті розвитку навчальної діяльності працівник опановує знання, які роблять його компетентним у сфері діяльності підприємства та формують інтелект організації; розвиток наукової та інноваційної діяльності підприємства сприяє розробленню і впровадженню у виробництво прогресивних технологій та інших об'єктів інтелектуальної власності, котрі в подальшому можуть реалізовуватись на ринку або використовуватися підприємством в якості нововведень. Своєчасне отримання необхідної інформації сприяє адекватній реакції підприємств на зміни середовища.

У другому розділі «Аналізування стану інтелектуального капіталу машинобудівних підприємств» сформовано метод аналізування та проаналізовано інтелектуальний капітал, розраховано його величину та визначено стан на вітчизняних машинобудівних авіаремонтних підприємствах.

Встановлено, що аналізування інтелектуального капіталу – це комплексне дослідження різних аспектів інтелектуальної діяльності авіаремонтних підприємств та організацій, пов'язаних з їх інтелектуальною діяльністю задля покращення ефективності їх діяльності та результативного управління ними. Аналізування інтелектуального капіталу машинобудівних підприємств здійснюється поетапно (рис. 2).



Рис. 2. Послідовність аналізування інтелектуального капіталу машинобудівних підприємств

Примітка: сформовано автором.

Основними цілями аналізування є визначення величини та стану інтелектуального капіталу підприємств; виявлення причин та основних чинників його зміни в просторово-часовому розрізі; формування напрямів розвитку системи управління ним. З'ясовано, що оцінювання інтелектуальної діяльності середовища, у якому функціонують підприємства, потрібно здійснювати на основі використання підходу, що передбачає дослідження взаємозв'язків між навчальною, науковою та інноваційною діяльністю організацій, які впливають на розвиток інтелектуального капіталу авіаремонтних підприємств. Аналізування навчальної діяльності передбачає визначення кількісного та якісного науково-педагогічного складу працівників вищих навчальних закладів, у яких створюються та розвиваються професійні знання, отримані в результаті навчання та підвищення кваліфікації персоналу авіаремонтних підприємств. Провідними освітніми закладами формування інтелекту авіаремонтних підприємств є Національний університет «Львівська політехніка», Національний авіаційний університет, Науково-технічний центр «Січ-Серт».

Під час аналізування наукової діяльності розраховується обсяг та аналізується динаміка розвитку науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт (НДДКР), досліджуються витрати на їх проведення. Результатом цієї діяльності є наукові доповіді, відкриття, монографічні дослідження тощо. Наукова діяльність авіаремонтних підприємств зосереджена, переважно, в таких організаціях: ДП «Антонов», ДП «Науково-дослідний інститут «Буран», ПАТ Український науково-дослідний інститут авіаційної технології, ДП Запорізьке машинобудівне конструкторське бюро «Прогрес» ім. А. Р. Івченка.

Визначення обсягу продуктових, процесових, маркетингових й організаційних інновацій – результат аналізування інноваційної діяльності авіаремонтних підприємств. Інновації як комерціалізовані результати наукових досліджень і розробок, що виражені у нових конкурентоспроможних товарах і послугах, є продуктами інтелектуальної діяльності авіаремонтних підприємств.

Обґрунтовано, що до критеріїв, які оцінюють потребу подальшого розвитку інтелектуального капіталу машинобудівних підприємств належать наукомісткість виробництва; рівень якості та конкурентоспроможності виробництва; техніко-економічний рівень продукції; рівень оновлення продукції, технології; експортоспроможність виробництва. На основі оцінювання рівня означених критеріїв приймається рішення про потребу подальшого розвитку інтелектуального капіталу підприємств. Визначено, що авіабудівна промисловість, зокрема авіаремонтна, відноситься до наукомісткого, експортоспроможного виду діяльності, має високий техніко-економічний рівень, тому характеризується високим рівнем зазначених показників і потребує подальшого аналізування інтелектуального капіталу з метою підвищення ефективності управління ним.

Доведено потребу використання двох груп методів для обчислення величини інтелектуального капіталу підприємств: ринкові та методи поелементного розрахунку. Ринкові методи передбачають розрахунок вартості інтелектуального капіталу, як різниці між ринковою вартістю підприємства і вартістю його матеріальних активів. Ринкова вартість обчислюється або методом прямої капіталізації, або через дисконтування отриманого грошового потоку. Методи поелементного розрахунку передбачають розрахунок величини інтелектуального

капіталу відповідно до оцінювання складових елементів інтелектуального капіталу підприємств. Оскільки такими складниками є людський, структурний та ринковий капітал, то вартість інтелектуального капіталу визначається як їх сума. Загальну величину інтелектуального капіталу підприємств запропоновано розраховувати як середнє арифметичне вартостей інтелектуального капіталу визначеного різними методами.

Величина людського капіталу розраховується як алгебраїчна сума витрат підприємства на підбір, навчання, підвищення кваліфікації праці персоналу. Величину структурного капіталу обчислюють відповідно до вартості корпоративної культури та нематеріальних активів підприємства, що є об'єктами інтелектуальної власності. Оцінювання ринкової вартості нематеріальних активів, що є об'єктами інтелектуальної власності підприємства здійснюється через дисконтування очікуваних грошових потоків. Корпоративну культуру оцінюємо на основі витрат, які несе підприємство на створення згуртованого колективу. Ринковий капітал обчислюємо відповідно до вартості ділової репутації та ділових зв'язків. Вартість ділових зв'язків вираховується методом переваги у прибутках на основі дохідного підходу.

Аналізування стану інтелектуального капіталу машинобудівних підприємств пропонується здійснювати на основі групи показників, які відображають його склад і структуру (табл.1).

До них належать:

- уточнений коефіцієнт Тобіна, що відображає співвідношення між ринковою й балансовою вартістю підприємств i , на відміну від стандартного способу його розрахунку, враховує величину відображених у балансі нематеріальних активів, які є об'єктами інтелектуальної власності. Це сприяє прийняттю більш обґрунтованих рішень щодо управління інтелектуальним капіталом підприємств:

$$I_1 = \frac{Vr}{Vb - Vita_b}, \quad (1)$$

де I_1 - уточнений коефіцієнт Тобіна; Vb - величина балансової вартості підприємства, тис. грн; Vr - величина ринкової вартості підприємства, тис. грн; $Vita_b$ - величина балансової вартості нематеріальних активів підприємства, що є об'єктами інтелектуальної власності, тис. грн;

- коефіцієнт вагомості нематеріальних активів, відображає питому вагу балансової вартості нематеріальних активів у балансовій вартості підприємства:

$$I_2 = \frac{Vita_b}{Vb}, \quad (2)$$

де I_2 - коефіцієнт вагомості нематеріальних активів;

- продуктивність інтелектуального капіталу, відображає вартість інтелектуального капіталу, що припадає на одного працівника:

$$I_3 = \frac{Vic}{L} \text{ (тис.грн/ос.)}, \quad (3)$$

Результати аналізування стану інтелектуального капіталу авіаремонтних підприємств у 2013 р.

Коди показників Найменування підприємств	Значення					Відхилення від середнього значення, %					Стан інтелектуального капіталу
	I ₁	I ₂	I ₃	I ₄	I ₅	I ₁	I ₂	I ₃	I ₄	I ₅	
Луцький ремонтний завод "Мотор"	1,96	0,04	585,5	0,14	0,08	83,5	8,1	-46,4	57,3	105,1	Зразковий
Львівський державний авіаційно-ремонтний завод	5,56	0,05	1344,9	0,09	0,02	-35,3	35,1	23,3	1,1	-48,7	Незадовільний
Луганський авіаційний ремонтний завод	9,09	0,06	2270,6	0,06	0,01	-60,4	62,2	108,1	-32,5	-74,4	Достатній
Миколаївський авіаремонтний завод "НАРП"	2,33	0,04	535,3	0,14	0,06	54,7	8,1	-51,0	57,3	53,9	Зразковий
Конотопський авіаремонтний завод «Авікон»	6,25	0,06	1364,4	0,06	0,02	-42,5	62,2	25,0	-32,5	-48,7	Незадовільний
Чугуївський авіаційний ремонтний завод	5,26	0,04	66,3	0,13	0,05	-33,9	14,3	-92,4	33,6	12,2	Незадовільний
Одеське авіаційно-ремонтне підприємство "Одесаавіаремсервіс"	3,45	0,05	767,1	0,11	0,04	4,3	35,1	-29,7	23,6	2,6	Достатній
Запорізький державний авіаційний ремонтний завод "Міг ремонт"	3,03	0,00	468,1	0,09	0,05	18,7	-100,0	-57,1	1,1	28,2	Незадовільний
Севастопольське авіаційне підприємство	2,70	0,01	565,3	0,08	0,06	33,1	-73,0	-48,2	-10,1	53,9	Незадовільний
Євпаторійський авіаційний ремонтний завод	3,45	0,00	740,2	0,06	0,04	4,3	-100,0	-32,2	-32,5	2,6	Незадовільний
Середньогалузеве значення	3,57	0,04	1091,2	0,09	0,04	x	x	x	x	x	x

Примітка: проаналізовано автором на основі аналітичних досліджень

де I_3 - продуктивність інтелектуального капіталу, тис. грн/осіб; V_{ic} – вартість інтелектуального капіталу підприємства, тис. грн.; L – середньооблікова чисельність працівників, осіб;
 - мультиплікатор людського капіталу, відображає ефект від коштів вкладених у людські активи:

$$I_4 = \frac{V_{hc}}{V_{mc} + V_{sc}} \quad (4)$$

де I_4 – мультиплікатор людського капіталу; V_{hc} – вартість людського капіталу, тис.грн; V_{sc} – вартість структурного капіталу, тис. грн; V_{mc} – вартість ринкового капіталу підприємства, тис. грн.

- рентабельність інтелектуального капіталу, що відображає суму чистого прибутку, яку одержує підприємство з кожної гривні його інтелектуального капіталу:

$$I_5 = \frac{P_i}{V_{ic}} \quad (5)$$

де I_5 – рентабельність інтелектуального капіталу; P_i – сума чистого прибутку підприємства, тис. грн.

В результаті аналізування інтелектуального капіталу виокремлюємо три групи підприємств: зразкові – середнє значення за всіма групами показників є вищим середньогалузевого рівня, достатнього рівня – середнє значення за всіма групами показників відповідає середньогалузевому рівню, та незадовільні – середнє значення за всіма групами показників є нижчим середньогалузевого рівня.

Аналізування інтелектуального капіталу сприяє розвитку процесу управління інтелектуальним капіталом і в залежності від групи позиціонування, відображає переваги підприємства в порівнянні з конкурентами, робить його більш привабливим для інвесторів і споживачів.

У третьому розділі «Розвиток процесу управління інтелектуальним капіталом машинобудівних підприємств» запропоновано реалізацію конкретної функції управління інтелектуальним капіталом підприємств; розроблено процес прийняття управлінських рішень з формування й розвитку інтелектуального капіталу на основі методів управління; оцінено ефективність процесу управління інтелектуальним капіталом підприємств.

Планування запропоновано здійснювати на основі консоціативного методу, який передбачає формування відповідної стратегії, набору планових показників, що дають змогу забезпечити її реалізацію, заходів щодо досягнення цілей планування. Стратегічне планування машинобудівних авіаремонтних підприємств ґрунтується на стратегії «інтеграції», відповідно до якої підприємство вступає в договірні правовідносини з науково-дослідними інститутами й суб'єктами ділового середовища задля утворення інфраструктури інтелектуальної діяльності. Партнерство формується у вигляді вертикальної та (або) горизонтальної інтеграції організацій з метою створення спільних продуктів інтелектуальної діяльності.

Поточне планування інтелектуального капіталу машинобудівних підприємств реалізується через сформований комплекс показників інтелектуальної діяльності, а також обрані (на альтернативних засадах) напрями і заходи їх досягнення

(складаються навчальні плани, ініціюється проведення науково-дослідних робіт, активізується впровадження їх результатів в діяльність підприємства) (табл. 2).

Результатом організування є побудова матричної організаційної структури, у якій виділено функціональні підрозділи, що виконують завдання навчальної, наукової, інноваційної та інформаційної напрямів інтелектуальної діяльності підприємства.

Таблиця 2

Показники планування інтелектуального капіталу машинобудівних підприємств

Показники	Коди	Зміст показників	Джерела інформації
Навчальна діяльність	Ed ₁	Чисельність працівників, які пройшли курс навчання, осіб	Ф. № 6 - ПВ
	Ed ₂	Витрати на навчання персоналу, тис. грн	Ф. № 1 - РС
	Ed ₃	Кількість друкованих праць для навчання персоналу, од.	Ф. № 3 - наука
Наукова діяльність	Sc ₁	Середньооблікова чисельність працівників НДДКР підрозділів підприємства, осіб	Ф. № 3 - наука, Ф. № 1 іннов.
	Sc ₂	Витрати на проведення науково-технічних робіт, тис. грн	Ф. № 3 - наука
	Sc ₃	Залишкова вартість прав на об'єкти інтелектуальної власності, тис. грн	Прм. до річ. фін. звітності (Р.І)
Інноваційна діяльність	In ₁	Витрати на інноваційну діяльність, тис. грн	Ф. № 1 іннов.
	In ₂	Обсяг технологічних інновацій, тис. грн	Ф. № 1 іннов.
	In ₃	Обсяг нетехнологічних інновацій, тис. грн	Ф. № 1 іннов.
Інформаційна діяльність	If ₁	Чисельність працівників сфери інформаційних досліджень, осіб	розрахунок
	If ₂	Залишкова вартість ЕОМ, ін. машин для автоматичного оброблення інформації, пов'язаних з ними засоби зчитування інформації тощо, тис. грн	Ф. № 11 ОЗ
	If ₃	Дохід від реалізації формалізованих інформаційних продуктів, тис. грн	розрахунок
	If ₄	Витрати на отримання інформації	розрахунок

Примітка: сформовано автором

Працівники лінійно підпорядковуються заступникові директора підприємства з управління інтелектуальним капіталом і керівникові відділу працівниками якого вони є. Для координації інтелектуальної діяльності авіаремонтних підприємств запропоновано створення центру розвитку інтелектуального капіталу. Цей центр складатиметься з підрозділу розвитку навчальної діяльності, у який входитимуть заклади, що готують фахівців для машинобудівних авіаремонтних підприємств і наукової діяльності: структури, що займаються НДДКР. До центру розвитку інноваційної діяльності входитимуть вітчизняні авіаремонтні підприємства в особі, наприклад, заступників директорів підприємств з управління інтелектуальним капіталом.

Мотивування забезпечується системою стимулів: адміністративних (внутрішньоорганізаційні наукові звання та ступені працівників); організаційних (організація операційних процесів, робочого місця, розпорядку, гнучкого режиму дня, командної роботи); соціально-культурних (етичних стандартів, норм поведінки,

цінностей і традицій, психологічного клімату), економічних (удосконалення системи оплати праці: поділу на постійну та змінну складові, що залежить від прибутку, який забезпечують продукти інтелектуальної діяльності, встановлення премії за вироблений інтелектуальний продукт з урахуванням ефективності його використання).

Контролювання інтелектуальної діяльності має періодичний та вибірковий характер. Ірраціональною є тотальність контролю інтелектуальної діяльності, оскільки вона пригнічує творчі процеси. Контролювання інтелектуального капіталу реалізується через систему відносних показників, які оцінюють рівень ефективності розвитку навчальної, наукової, інноваційної, інформаційної діяльності.

До них належать:

- частка навченого персоналу:

$$K_1 = \frac{Ed_1}{L}, \quad (6)$$

де K_1 - частка навченого персоналу; L - середньооблікова чисельність персоналу, осіб;

- продуктивність працівників навчальної діяльності:

$$K_2 = \frac{Ed_3}{L}, \quad (7)$$

де K_2 – продуктивність працівників навчальної діяльності, од/ осіб;

- продуктивність праці працівників наукової діяльності:

$$K_3 = \frac{Sc_3}{Sc_1}, \quad (8)$$

де K_3 – продуктивність працівників наукової діяльності, грн/ осіб;

- рентабельність наукової діяльності:

$$K_4 = \frac{Sc_3 - Sc_2}{Sc_2}, \quad (9)$$

де K_4 – рентабельність наукової діяльності;

- продуктивність працівників інноваційної діяльності:

$$K_5 = \frac{In_2 + In_3}{Sc_1}, \quad (10)$$

де K_5 – продуктивність працівників інноваційної діяльності, грн/ осіб;

- рентабельність інноваційної діяльності:

$$K_6 = \frac{In_2 + In_3 - In_1}{In_1}, \quad (11)$$

де K_6 – рентабельність інноваційної діяльності;

- продуктивність працівників інформаційної діяльності:

$$K_7 = \frac{If_3}{If_1}, \quad (12)$$

де K_7 – продуктивність працівників інформаційної діяльності, грн/ осіб;

- рентабельність інформаційної діяльності:

$$K_8 = \frac{If_3 - If_4}{If_4}, \quad (13)$$

де K_8 – рентабельність інформаційної діяльності;
 - коефіцієнт інформаційної віддачі:

$$K_9 = \frac{If_3}{If_2}, \quad (14)$$

де K_9 - коефіцієнт інформаційної віддачі.

Обчислення відносних показників дає можливість визначити рівень ефективності розвитку інтелектуального капіталу за видами інтелектуальної діяльності. Якщо значення за всіма відносними показниками відповідає нормативному й відхилення від середньогалузевого значення перебуває в межах 2%, то розвиток інтелектуального капіталу є відмінний, рівномірний та стабільний. За умови невідповідності нормативним значенням відносних показників та їх відхилень від середньогалузевого понад 2 % розвиток інтелектуального капіталу є незадовільний і потребує визначення причин відхилень та усунення збоїв (рис. 3).

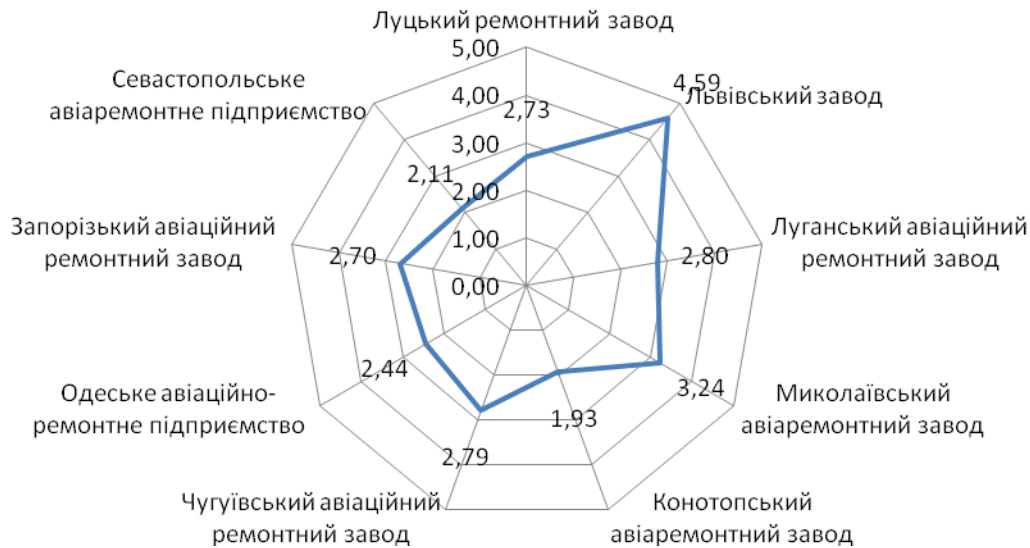


Рис. 3. Середньоквадратичне відхилення відносних показників інтелектуальної діяльності авіаремонтних підприємств.

Примітка: проаналізовано автором

Із рис. 3 видно, що регулювання інтелектуальної діяльності потребують усі машинобудівні авіаремонтні підприємства за винятком Конотопського авіаремонтного заводу.

Регулювання планів здійснюють через коректування навчальних програм, напрямів НДДКР підприємств, покращення захисту об'єктів права інтелектуальної власності; коректування вибору технологій, що впроваджуються у виробничий процес, усунення збоїв, недоліків та відхилень у використанні прогресивної техніки і новітнього устаткування; пошуку нових каналів отримання інформації, коректування інформаційних систем щодо зберігання, обробки, передавання інформації тощо. Регулювання організаційної структури проводиться через коректування повноважень і способу їх делегування, зміну організаційної структури тощо. Регулювання мотиваційного комплексу інтелектуальної діяльності забезпечується збільшенням зацікавленості персоналу у результатах своєї роботи,

зміною процедури призначення премій та доплат за участь в інтелектуальній діяльності підприємства. Регулювання функції контролю здійснюється через оцінювання внесених корективів у навчальну й наукову діяльність, визначення оптимальності управлінських рішень у регулюванні інноваційної та інформаційної діяльності.

Обґрунтовано застосування економічних методів впливу: стратегічних і поточних планів формування та розвитку інтелектуального капіталу підприємств, матеріальних стимулів, які ґрунтуються на підвищенні посадових окладів, доплат, надбавок премій працівникам, зайнятим формуванням і розвитком інтелектуального капіталу; технологічних методів впливу: конструкторських документів, що регулюють технологію здійснення навчальних, наукових та інноваційних процесів; соціально-психологічних методів впливу: створення сприятливого клімату для розвитку інтелектуальної діяльності і корпоративної культури, створення умов для кар'єрного росту, нагородження, присвоєння звань; правових методів впливу: розвитку нормативно-правової бази підприємства, що впливає на його інтелектуальну діяльність.

Для оцінювання ефективності процесу управління визначено рівень економічної ефективності управління інтелектуальним капіталом підприємств, а також вплив низки ефектів, спричинених його розвитком.

Попередній аналіз вхідної інформації дає можливість зробити такий висновок: між рентабельністю навчальної, наукової та інформаційної діяльності і загальною рентабельністю активів є зв'язок, який можна представити у вигляді формули:

$$\bar{Y} = a_0 + a_1 x_{1j} + a_2 x_{2j} + a_3 x_{3j} + \dots + a_n x_n, \quad (15)$$

де \bar{Y}_j – рентабельність діяльності; x_{1j} – коефіцієнт якості знань; x_{2j} – рентабельність наукової діяльності; x_{3j} – рентабельність інноваційної діяльності; x_{4j} – рентабельність інформаційної діяльності j -го машинобудівного підприємства. Отож, матриця даних матиме такий вигляд:

$$\bar{Y} = \begin{pmatrix} 0,44 \\ 0,16 \\ 1,69 \\ 1,56 \\ 3,2 \\ 0,001 \\ 0,35 \\ 0,39 \\ 0,43 \\ 0,001 \end{pmatrix} [x] = \begin{pmatrix} 1 & 0,83 & 0,07 & 1,02 & 0,13 \\ 1 & 0,8 & 0,02 & 1,33 & 0,02 \\ 1 & 0,75 & 0,02 & 0,68 & 0,68 \\ 1 & 0,77 & 0,02 & 0,22 & 0,04 \\ 1 & 0,68 & 0,01 & 0,58 & 0,41 \\ 1 & 0,77 & 0,02 & 0,21 & 0,14 \\ 1 & 0,74 & 0,01 & 0,38 & 0,08 \\ 1 & 0,78 & 0,08 & 2,92 & 0,03 \\ 1 & 0,92 & 0,04 & 0,4 & 0,17 \\ 1 & 0,93 & 0,07 & 0,64 & 0,56 \end{pmatrix} a = \begin{pmatrix} a_0 \\ a_1 \\ a_2 \\ a_3 \\ a_4 \end{pmatrix}, \quad (16)$$

Після проведення розрахунків знайдено параметри множинної регресії:

$$\bar{Y} = 0,82 - 0,18x_1 + 0,63x_2 - 0,19x_3 + 0,67x_4. \quad (17)$$

Визначений коефіцієнт кореляції для підприємств авіаремонтної промисловості вказує на тісний взаємозв'язок рентабельності інтелектуального

капіталу та прибутковості діяльності підприємств ($r^2=0,9$). Розрахункове значення критерію Фаррара-Глаубера менше табличного ($x^2_{\text{розрах}} \geq x^2_{\text{табл}}$, $10,5 \leq 12,59$) засвідчує відсутність мультиколінеарності між показниками. Обчислене значення критерію Фішера більше табличного ($F_{\text{розрах}} \geq F_{\text{табл}}$, $83,5 > 17,4$) засвідчує адекватність моделі експериментальним даним. Загальні результати моделі підтверджують економічну ефективність процесу управління інтелектуальним капіталом підприємств.

У результаті управління інтелектуальним капіталом додатково виникають синергетичний і соціальний ефекти. Синергетичний ефект виявляється у взаємному впливі керуючої системи інтелектуального капіталу на керовану систему формування інтелектуальних ресурсів та продуктів, він створює підтримувальний тип взаємодії для всіх авіаремонтних підприємств України за винятком Севастопольського авіаремонтного підприємства, для якого синергетичний ефект є гнітючим, що засвідчує недосконалість комунікаційних взаємозв'язків між керуючою та керованою системами підприємства та неефективність управління в цілому. Соціальний ефект виявляється в реалізації та розвитку індивідуальних здібностей працівників, рівні свободи і самостійності співробітників, соціально-психологічному кліматі організації. Підприємствами з найвищим соціальним ефектом є Львівський та Луцький авіаремонтні заводи, там спостерігаємо і високий рівень розвитку корпоративної культури. Отже, визначення ефективності управління інтелектуальним капіталом, дозволяє комплексно оцінити доцільність управління інтелектуальним капіталом машинобудівних підприємств.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі наведено теоретичне узагальнення і запропоновано нове розв'язання наукового завдання щодо управління інтелектуальним капіталом підприємств. Це сприятиме підвищенню ефективності діяльності й розширюватиме інструментарій, за допомогою якого досягається збільшення ринкової вартості підприємств. За результатами роботи можна зробити такі висновки теоретичного та прикладного характеру:

1. Уточнено категоріальний апарат за проблематикою: «інтелект персоналу», «інтелектуальні ресурси», «продукти інтелектуальної діяльності», «інтелектуальний капітал». Це дає змогу вирішити низку наукових завдань, а також створює підґрунтя менеджерам підприємств ефективно управляти їх інтелектуальним капіталом.

2. Здійснено систематизацію та доповнено класифікаційні ознаки інтелектуального капіталу, виокремлено напрями, які його формують та розвивають. (навчальна, наукова, інноваційна та інформаційна діяльність). У результаті розвитку цих сфер продукти інтелектуальної діяльності приноситимуть високий дохід підприємству, оскільки його величина залежать не лише від потенціалу продукту, але й від готовності менеджерів ефективно його використовувати в інноваційній діяльності.

3. Розвинуто положення з аналізування стану інтелектуального капіталу підприємств, що дає змогу визначити величину інтелектуальних активів та на її основі, через систему відносних показників, ефективність їх функціонування. Застосування цього методу істотно спрощує керівникам вибір стратегії подальшого розвитку та суттєво знижує витрати на збір та оброблення інформації.

4. Сформовано критерії варіативного вибору стратегій розвитку інтелектуального капіталу, набір показників стратегічного і поточного характеру та планування заходів їх досягнення. Стратегічні альтернативи передбачають розвиток повного циклу інтелектуальної діяльності в межах підприємства, формування інфраструктури інтелектуальної діяльності, або ж споживання інтелектуальних продуктів. Показники об'єднано в групи та проранжовано у їх взаємному співвідношенні. Ідентифікація групи дає змогу менеджерам-аналітикам визначати можливості розвитку навчальної, наукової, інноваційної та інформаційної діяльності, забезпечує гармонізацію розвитку інтелектуального капіталу, максимізує додаткові вигоди від його використання.

5. Запропоновано проєкцію матричної організаційної структури, що передбачає дуалістичне підпорядкування персоналу керівникові підприємства з інтелектуального капіталу й керівникові підрозділу відповідно до виконуваних функцій працівника. Необхідним є створення інфраструктури інтелектуальної діяльності, яка об'єднує навчальні заклади, науково-дослідні інститути та безпосередньо машинобудівні підприємства як осередок здійснення та розвитку інтелектуальної, зокрема інноваційної діяльності.

6. Запропоновано інструментарій контролювання інтелектуальної діяльності, що передбачає формування комплексу відносних показників, які визначають якість знань, продуктивність й рентабельність інтелектуальної діяльності та дозволяють менеджерам визначати і спрямовувати ресурси на ті його складові, що потребують першочергового розвитку чи зміни.

7. Виявлено, що основними параметрами, оцінювання ефективності процесу управління є рівень економічної ефективності, а також соціальні та синергетичні ефекти. Розроблена лінійна регресійна модель дає змогу оцінити рівень економічної ефективності процесу управління інтелектуальним капіталом через визначення його впливу на рентабельність діяльності підприємств, наявність синергетичного та соціального ефектів дає можливість менеджерам підтвердити висновки про доцільність розвитку інтелектуального капіталу машинобудівних підприємств.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Наукові праці в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1.1 Монографії

1. Ліпич О. А. Управління інтелектуальним капіталом як складова інноваційної діяльності підприємства / О. Є Кузьмін, О. А. Ліпич // Моніторинг стану інноваційного розвитку суб'єктів господарювання та визначення пріоритетів інвестиційно-інноваційної політики в умовах обмежених фінансових ресурсів : [монографія] / за ред. д. е. н. проф. Л. Г. Ліпич. - Луцьк : ПФ «Смарагд», 2012. – С. 241 – 257. – 0,87 д. а. (*Особистий внесок дисертанта: запропоновано процес формування і розвитку інтелектуального капіталу підприємств – 0,43 д.а.*).

1.2. Публікації у наукових фахових виданнях України

2. Ліпич О. А. Підходи до визначення сутності інтелектуального капіталу підприємства / О. А. Ліпич // Економічні науки. Сер. : економіка та менеджмент. зб. наук. пр. Луцького держ. тех. ун-ту. – Вип. 7(26). Част. 2 / редкол. : відп. ред.

- д. е. н., проф. З. В. Герасимчук – 2010. – С. 198- 202. – 0,31 д. а.
3. Ліпич О.А. Ідентифікація інтелектуального капіталу підприємства та виокремлення його складових / О. А. Ліпич // Моделювання регіональної економіки: зб. наук. пр. – Івано-Франківськ : Вид. Віктор Дяків, 2011. – № 1 (17). – С. 271 – 279. – 0,721 д. а.
 4. Ліпич О.А. Інформаційна система управління інтелектуальним капіталом підприємства / О.А. Ліпич // Вісн. Хмельн. нац. ун-ту. – 2011. - № 6, т. 4 (181). – С. 240 – 243. – 0,46 д. а.
 5. Ліпич О. А. Методологічні засади стратегічного планування інтелектуального капіталу підприємства / О. А. Ліпич // Вісн. Нац. ун-ту «Львівська політехніка» «Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства – Львів : Видавництво Львівської політехніки 2012. – № 722. С. 140 – 145. 0,5 д. а.
 6. Ліпич О. А. Методичні підходи до оцінки інтелектуального капіталу підприємства / О. А. Ліпич // Вісн. Житомир. держ. технол. у-ту. Сер. : економічні науки. – 2012. – № 1 (59), ч. 2. С. 147 – 150. - 0,76 д. а.
 7. Ліпич О. А. Особливості управління формуванням та розвитком інтелектуального капіталу підприємства / О. А. Ліпич // Наук. вісн. Чернів. нац. ун-ту : Зб. наук. пр. -Вип. 623 – 626. Економіка : – Чернівці : Чернів. нац. ун-т, 2012. – С.178 – 182. – 0,57 д. а.
 8. Ліпич О. А. Планування показників інтелектуального капіталу підприємства / О. А. Ліпич // Економіст . – 2012. – № 12. – С. 64–67. – 0,57 д. а.
 9. Ліпич О. А. Аналізування інтелектуального капіталу підприємств / О. А. Ліпич // Екон. вісн. ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ ім. Григорія Сковороди» . – 2013. – № 20 (3). – С. 30 – 35. – 0,76 д. а.

1.3. Статті у наукових періодичних виданнях іноземних держав та публікації у виданнях України, які включенні до міжнародних наукометричних баз даних

10. Lipycz O. (2013) Valuation of human capital on the example of the aircraft repair company in Ukraine. Zeszyty Naukowe Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji w Lublinie seria: Ekonomia, 7 (2/2013), 141 – 153. – 0,44 д. а.
11. Ліпич О. А. Концептуальні засади управління інтелектуальним капіталом підприємства / О.Є. Кузьмін, О. А. Ліпич // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 11 (125). – С. 137–144. – 0,51 д.а. (Бази даних: Scopus, Index Copernicus, Thomson Reuters Scientific, EBSCOhost, Ulrich's Periodicals Directory). *(Особистий внесок дисертанта: запропоновано систему управління інтелектуальним капіталом підприємств 0,25 д. а.).**

2. Опубліковані праці апробаційного характеру

12. Ліпич О. Особливості оцінки інтелектуальних активів / О. А. Ліпич // Актуальні проблеми і перспективи розвитку економіки України : матеріали Другої наук-практ. конф. молодих науковців, асп., здоб. і студ. (19 – 20 листоп. 2009 р.) / відп. Ред. Л. Г. Ліпич. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2009. – С.81 – 82. – 0,13 д.а.
13. Ліпич О. А. Місце стратегії управління інтелектуальним капіталом підприємства

**Примітка: стаття відносяться також до наукових фахових видань України.*

- в загальній ієрархії стратегій / О. Є. Кузьмін, О. А. Ліпич // Перспективи розвитку економіки України: теорія, методологія, практика : матеріали XVI Міжнар. наук-практ. конф. (24 – 25 трав. 2011 р.) / відп. ред. Л. Г. Ліпич. – Луцьк : Волин. мист. агенція «Терен», 2011. – С. 92 – 93. – 0,16 д.а. (*Особистий внесок дисертанта: запропоновано використання стратегії інтеграції в управлінні інтелектуальним капіталом підприємств – 0,08 д. а.*)
14. Ліпич О. А. Сутність та закономірності розвитку економічної системи / О. А. Ліпич // Матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. студ., аспір. та молодих вчених «Актуальні питання теорії та практики менеджменту», 16 – 18 берез. 2011 р. – Луганськ : ТОВ «Віртуальна реальність», 2011. – С. 61 – 62. – 0,12 д. а.
15. Ліпич О. А. Відтворення інтелектуального капіталу підприємства / О. А. Ліпич // Капіталізація підприємств та фінансових організацій: теорія і практика : тези доп. I повідомл. Між нар. наук.-практ. конф. (Донецьк, 27 трав. 2011 р.) / НАН України, Ін-т економіки промисловості; редкол.: І. П. Булеєв (відп. ред.) та ін. – Донецьк: 2011. – С. 131 – 132. – 0,09 д. а.
16. Ліпич О. А. Синергетика взаємодії циклів розвитку інтелектуального капіталу підприємства / О. А. Ліпич // Тези доп. наук.-практ. конф. «Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства». – Львів : Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2012. – С. 175 – 176. – 0,09 д.а.
17. Ліпич О. А. Управління інтелектуальним капіталом авіабудівних підприємств на засадах відтворювального підходу / О. А. Ліпич // Перспективи розвитку економіки України: теорія, методологія, практика: матеріали XVIII Міжнар. наук.-практ. конф. (29 – 30 трав. 2013 р.) / відп. ред. Л.Г. Ліпич. – Луцьк : Вежа-Друк, 2013. – С 103 – 106. – 0,14 д. а.
18. Ліпич О. А. Дохідний підхід до оцінювання майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності авіаремонтних підприємств / О. А. Ліпич // Гармонізація законодавства України з питань інтелектуальної власності щодо законодавства Європейського союзу: зб. наук. пр. Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених та студ. з проблем інтелектуальної власності (Маріуполь, 13-14 вересня 2013 року). – Маріуполь : ДВНЗ «ПДТУ», 2013. - С. 75 – 77. – 0,11 д. а.
19. Ліпич О. А. Організування розвитку інтелектуального капіталу підприємств / О.А. Ліпич // Економічні механізми стимулювання соціально-економічного розвитку: матеріали міжнародної наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 22 – 23 листоп. 2013 р.) / відп. за вип. к. і. н., М. М. Палінчак. Херсон : Вид. дім «Гельветика», 2013. – С. 120 – 124. – 0,15 д. а.

АНОТАЦІЯ

Ліпич О. А. Управління інтелектуальним капіталом машинобудівних підприємств – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04. – Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). - Національний університет “Львівська політехніка” Міністерства освіти та науки України, Львів, 2014.

У дисертаційній роботі наведено теоретичне узагальнення і запропоновано вирішення наукового завдання щодо управління інтелектуальним капіталом

підприємств. Досліджено та розвинуто підходи до ідентифікації інтелектуального капіталу. Запропоновано методичні положення аналізування інтелектуального капіталу для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Розвинуто процес реалізації управління інтелектуальним капіталом підприємств. Додаткові переваги від інтелектуальних активів залежить від якості управління на досліджуваних підприємствах і реалізації відповідних стратегій. Тому було сформовано консоціативний метод планування інтелектуального капіталу підприємств. Обґрунтовано модель визначення рівня економічної ефективності процесу управління.

Ключові слова: інтелектуальний капітал, інтелектуальна діяльність, процес управління інтелектуальним капіталом, система управління інтелектуальним капіталом.

ANNOTATION

Lipych O.A. Management of Intellectual Capital in the engineering enterprises. –On the rights of manuscript.

Thesis for the degree of candidate of economic science in speciality 08.00.04. – Economics and Management (by the types of economic activity), Lviv Polytechnik National University, Ministry of Education and Science of Ukraine , Lviv, 2014.

The research paper presents a theoretical synthesis and proposed the scientific problem the solving of the problem in the intellectual capital management. As the result of literature review the approaches to intellectual capital identification are developed in the thesis. It have been proposed the methodical analysis of intellectual capital position to make informed management decisions. The ability to create economic value from intellectual assets is highly contingent on the management capabilities of individual firms and the implementation of appropriate business strategies. It was formed the consociation method for planning the intellectual capital of enterprise It was developed the model to determine the effectiveness of management.

Keywords: intellectual capital, intellectual activities, the management of intellectual capital, the system of the intellectual capital management.

АННОТАЦИЯ

Липыч О.А. Управление интеллектуальным капиталом машиностроительных мпредприятий – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04. – Экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Национальный университет "Львовська политехника" Министерства образования и науки Украины, Львов, 2014.

В диссертационной работе приведены теоретическое обобщение и предложено новое решение научной задачи по управлению интеллектуальным капиталом предприятий. Это будет способствовать повышению эффективности деятельности, расширять инструментарий, с помощью которого достигается увеличение рыночной стоимости предприятий.

В первом разделе "Теоретические и прикладные положения управления

интеллектуальным капиталом предприятий" с целью развития теоретических основ по управлению интеллектуальным капиталом уточнены категориальный аппарат по проблематике: «интеллект персонала», «интеллектуальные ресурсы», «продукты интеллектуальной деятельности», «интеллектуальный капитал». Это позволяет решить ряд научных проблем, а также создает почву менеджерам для эффективного управления интеллектуальным капиталом предприятий.

Проведена систематизация и дополнены классификационные признаки интеллектуального капитала: по результатам интеллектуальной деятельности выделяем интеллект персонала, способность работников познавать и эффективно решать проблемы, в частности, по мере овладения новым комплексом задач организации; интеллектуальные ресурсы – основные элементы производственного потенциала, которые есть в распоряжении организации и которые могут быть привлечены и привлекаются для формирования и развития интеллектуального капитала; продукты интеллектуальной деятельности, вещественные или интеллектуальные результаты человеческого труда; по видам интеллектуальной деятельности выделяем интеллектуальный капитал, который формируется в процессе учебной деятельности – системы учебно-воспитательного процесса, в основе которого заложены органическое единство и взаимосвязь преподавания и учения и формирование интеллекта персонала; научной деятельности – процесса фундаментальных или прикладных научных исследований зафиксированных на носителях научной информации в форме отчета, научной работы, научного доклада, сообщения о научно - исследовательской работе, монографического исследования, научного открытия; инновационной деятельности, направленной на использование и коммерциализацию результатов научных исследований и разработок, предопределяет выпуск на рынок новых конкурентоспособных товаров и услуг; информационной деятельности – привлечение интеллекта персонала, ресурсов и продуктов интеллектуальной деятельности из внешней среды. Приведенная классификация позволяет развить теоретические положения процесса управления интеллектуальным капиталом предприятий.

Во втором разделе «Анализ состояния интеллектуального капитала предприятий» развиты методические положения анализа состояния интеллектуального капитала предприятий, позволяет определить величину интеллектуальных активов предприятия и на ее основе, через систему относительных показателей, эффективность их использования и развития. Применение данного метода существенно упрощает руководителям выбор стратегии дальнейшего развития, при существенном снижении затрат на сбор и обработку информации.

В третьем разделе «Развитие процесса управления интеллектуальным капиталом предприятий» предложено консоциативный метод планирования интеллектуального капитала предприятий на основе планирования системы показателей по сферам развития интеллектуальной деятельности. Их объединено в группы и проранжированы во взаимном соотношении. Каждая из этих групп позволяет менеджерам аналитикам определять возможности развития учебной, научной, инновационной и информационной деятельности, обеспечивает гармонизацию развития интеллектуального капитала, максимизирует дополнительные выгоды от его использования.

Для оптимизации затрат времени, средств и управленческих усилий развито механизм реализации процесса развития управления интеллектуальным капиталом предприятий, результатом которого является вариативный выбор стратегий развития интеллектуального капитала, планирование набора показателей и мер их достижения; проекции матричной организационной структуры, система материального стимулирования интеллектуальной деятельности, методы оценки развития интеллектуальной деятельности предприятий и система регулирования их отклонений. Обосновано использование экономических методов менеджмента и процесса их формализации в управленческие решения.

Разработана линейная регрессионная модель позволила оценить процесс управления интеллектуальным капиталом через определение его влияния на рентабельность деятельности предприятий, что дает возможность подтвердить выводы о том, что прибыльность деятельности предприятия, зависит от развития его интеллектуального капитала. Дополнительно возникают синергетический и социальный эффект. Синергетический эффект проявляется во взаимном влиянии управляющей системы интеллектуального капитала на управляемую систему формирования интеллектуальных ресурсов и продуктов, он создает поддерживающий удручающий типы взаимодействия, что свидетельствует о несовершенстве коммуникационных взаимосвязей между управляющей и управляемой системами предприятия и неэффективность управления в целом. Социальный эффект проявляется в реализации и развития индивидуальных способностей работников, степени свободы и самостоятельности сотрудников, социально - психологическом климате организации. Предприятия с большим социальный эффектом имеют также высокий уровень корпоративной культуры. Следовательно, определение эффективности управления интеллектуальным капиталом, позволяет комплексно оценить целесообразность управления интеллектуальным капиталом машиностроительных предприятий

Ключевые слова: интеллектуальный капитал, интеллектуальная деятельность, процесс управления интеллектуальным капиталом, система управления интеллектуальным капиталом.